

böll.brief

DEMOKRATIJA & DRUŠTVO #5

Septembar 2017

Parlamentarni izbori 2017

Rezultati i analize

DR SEBASTIJAN BUKOV

 HEINRICH BÖLL STIFTUNG

*Publikacija **böll.brief – demokratija & društvo** nudi analize, kontekst i programske impulse za razvoj demokratije i politička istraživanja. Naglasak je na sledećim oblastima: građansko učešće u donošenju odluka, javnost, digitalne promene i savremena istorija.*

*Publikacija **böll.brief** Odeljenja za političko obrazovanje u Nemačkoj izlazi u elektronskoj formi i naizmenično se bavi sledećim temama: društveno učešće, regulativna politika Zelenih i demokratija i društvo.*

Sadržaj

1 Sažetak	3
2 Izborni rezultati	5
2.1 Podela glasova i poslaničkih mesta	5
2.2 Parlamentarne većine i moguće koalicije	8
2.3 Regionalne razlike I: Istok i Zapad	10
2.4 Regionalne razlike II: Poređenje po saveznim pokrajinama	11
3 Ponašanje birača	14
3.1 Izborni motivi i odlučujuće teme	14
3.2 Oscilacije glasačkog raspoloženja u društvu i kratkoročne odluke	18
3.3 Poređenje po grupama stanovništva	19
3.4 Promenljivost biračkog tela	22
4 Izabirani/ne poslanici/ce Saveza 90 / Zelenih	22
0 autoru	23
Impresum	23

1 Sažetak

Parlamentarne izbore 2017, kao i one iz 2013, odlikuje visok stepen nepredvidivosti i time uzrokovana snažna **pomeranja u partijskom sistemu**. Prvi put je od uspostavljanja partijskog sistema, pedesetih godina dvadesetog veka, u novom sazivu Bundestaga zastupljeno sedam stranaka, a među njima i *AfD* [*Alternativa za Nemačku – Alternative für Deutschland, prim. prev.*], kao stranka desne orijentacije u odnosu na Uniju [*Uniju čine sestrinske stranke CDU i CSU, odn. Hrišćansko-demokratska unija i Hrišćansko-socijalna unija, prim. prev.*]. Sve je više podela i polarizacija u nemačkom Bundestagu. Partijski sistem u SR Nemačkoj tako bi se, kao i 2009. godine, mogao ponovo okarakterisati kao *višestranački sistem*.

Bundestag je usled velikog broja *nadilaznih mandata* i *kompensacionih mandata* proširen na **709 poslaničkih mesta**. Broj nezastupljenih drugih glasova značajno je opao (2017: 5 procentnih poena; 2013: 15,7 procentnih poena).

Na parlamentarne izbore izašlo je ukupno **4.828 kandidata, od toga 1.400 žena** (oko 29%). Najveći udeo kandidatkinja imali su Zeleni i Levica (oko 51,5, odnosno 51% kandidatkinja na listi), a najmanji CSU (oko 17,4% direktnih kandidatkinja); između su po broju kandidatkinja na listi bili FDP (*Stranka slobodnih demokrata*: oko 22,6%) i AfD (oko 12,8 posto). Ulaskom FDP i AfD u nemački Bundestag, udeo žena u Parlamentu pada na nešto manje od 31%.

Savez 90 / Zeleni na apsolutnom nivou osvajaju nešto malo manje pola miliona drugih glasova i tako sa 8,9% (+0,5 procentnih poena) postižu bolji rezultat od predviđenog. Oni su imali natprosečno veliku korist od glasača koji su izbornu odluku doneli u poslednjem trenutku. Novi poslanički klub time je narastao na 67 poslanika (4 mesta više).

Dosadašnje vladajuće stranke – CDU, CSU i SPD (*Socijaldemokratska partija*) na apsolutnom i relativnom nivou beleže velike gubitke (drugi glasovi). CDU osvaja 26,8% (-7,4 procentnih poena), CSU 6,2% (-1,2 procentnih poena; računica za Bavarsku iznosi: 38,8/-10,5), a SPD 20,5% (-5,2).

Dosadašnje opozicione stranke – Zeleni i Levica takođe su, poput dosadašnje vanparlamentarne opozicije AfD i FDP, apsolutno i relativno na dobitku. Opozicione stranke su stoga, kao i nakon Velike koalicije 2009, dobitnici na izborima, pri čemu naročito profitiraju stranke koje do sada nisu bile zastupljene u Parlamentu.

AfD i Levica su konkurenti u borbi za glasove birača koji odluku donose iz revolta, tj. iz razočarenja u neku drugu partiju ili sistem. AfD jedina je stranka za koju se glasa prevashodno iz razočarenja u druge, etablirane stranke. Za **Zelene** i **FDP** glasa se natprosečno, što često predstavlja odraz **koalicione taktike**.

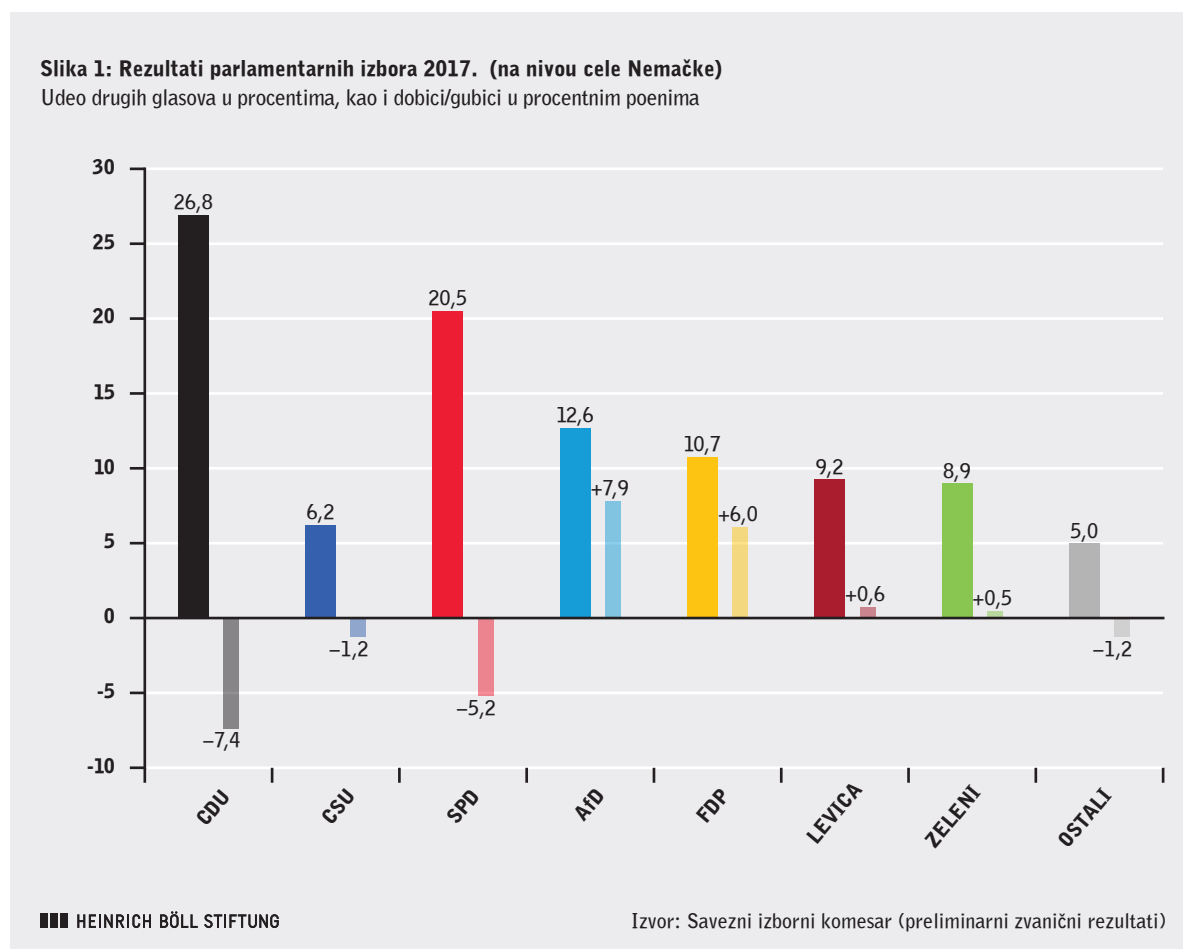
Izlaznost na izbore od 76,2% predstavlja porast od 4,6 procentna poena. Ukupno uzev, sve stranke su pridobile birače koji ranije nisu izlazili na izbore, a naročito AfD (dodatnih 1.200.000) i FDP (dodatnih 700.000).

Imajući u vidu ovu računicu, nakon izbora **smislene su dve koalicije** (Unija/SPD i Unija/FDP/Zeleni). SPD nakon izbora svoju ulogu vidi u opoziciji. Uprkos kontroverzama po pitanju sadržaja, pristalice FDP i Zelenih svoje stranke više vide u mogućoj „jamajkanskoj koaliciji“ nego u opoziciji. [*Jamajkanska koalicija dobila je naziv po bojama koje se tradicionalno povezuju sa nemačkim strankama, a iste su kao boje jamajkanske zastave: CDU/CSU – crna, FDP – žuta, Zeleni – zelena. Prim.prev.*]

2 Izborni rezultati

2.1 Podela glasova i poslaničkih mesta

Izlaznost na izbore je sa 76,2% za 4,6 procentnih poena veća nego 2013. godine. To je s jedne strane veliki porast u odnosu na 2009. (70,8%), odnosno 2013. godinu (71,5%), ali s druge strane to predstavlja treću najmanju stopu izlaznosti u istoriji SR Nemačke. Prema ukupnom bilansu, od veće mobilnosti birača najveću korist imaju AfD i FDP, iako su sve stranke koje će biti zastupljene u budućem sazivu Bundestaga u neku ruku pridobile i glasače koji ranije nisu izlazili na izbore. Osim toga, ulaskom AfD i FDP u Bundestag, u značajnoj meri se smanjuje udeo (drugih) glasova koji nisu zastupljeni u parlamentu. Kako je 2013. FDP i AfD vrlo mali broj glasova falio da bi prešle cenzus od 5% tada je izuzeto oko 15,7% važećih drugih glasova. Na aktuelnim izborima preostaje svega oko 5% glasova za ostale stranke, bez obzira na sastav parlamenta.

Izborni rezultati potvrđuju procene o sve fluidnijem partijskom sistemu, o čemu se već duže polemische. U vremenima sve manje vezanosti birača za stranke, izborne odluke su fleksibilnije, što dovodi i do većih oscilacija u rezultatima. Na ovim izborima dramatične promene zabeleženu su kod pet od sedam stranaka koje su zastupljene u parlamentu.

CDU, CSU i SPD ne uspevaju da se nadovežu na ranije uspehe. Dosadašnji koalicioni partneri ukupno su izgubili skoro 14 procentnih poena. Razlika između CDU/CSU i SPD doduše je nešto manja nego ranije, ali je SPD ipak zabeležila veliki pad i nalazi se sa 20,5% na najnižoj tački u svojoj istoriji. Prvi put je manje od 10 miliona birača drugi glas dalo SPD, što takođe predstavlja najmanju vrednost u istoriji. I Unija je sa 32,9% daleko od očekivanog – jedino je 1949. imala lošiji rezultat. Zajedno su ove dve nekadašnje velike stranke osvojile svega 53,4% drugih glasova, što znači najmanje u istoriji SR Nemačke. Dominacija ove dve stranke duboko je poljuljana, kao i 2009. godine, pa se time partijski sistem u Saveznoj Republici Nemačkoj, prema Nidermajerovoj (Niedermayer) tipologiji, ne može više klasifikovati kao *partijski sistem sa dve dominantne stranke* nego kao *višestranački sistem*. Ovo dodatno ukazuje na velike gubitke koje su stranke pretrpele. Reagujući na ovakav pad, SPD sebe u budućnosti vidi u opoziciji, dok Unija, kao najjača frakcija, i dalje namerava da imenuje saveznu kancelarku. Gubici koje beleže CDU/CSU i SPD pritom nisu jedinstven slučaj. Obe stranke su, a naročito SPD, u protekle četiri godine više izbora izgubile, nego što su ih dobile (između ostalog, u Baden-Virtembergu 2016: CDU -12,0 procentnih poena, SPD -10,4 procentnih poena). Zajednički udeo u glasovima Unije i SPD u poslednje vreme opao je na jedanaest od petnaest izbora. To govori u prilog tumačenju da Velika koalicija na saveznom nivou (u kombinaciji sa faktorima specifičnim za svaku pokrajinu), makar na izborima, nije uspešan model.

FDP i AfD su uspele da se na parlamentarnim izborima 2017. nadovežu na ranije uspehe na pokrajinskim izborima, povećaju udeo u glasovima i ponovo (FDP), odnosno prvi put (AfD), uđu u Bundestag. Naročito je rezultat AfD sa 12,6% (+7,9) daleko iznad prognozirane vrednosti. Time ova stranka postaje treća po snazi i nastavlja uspešan talas u skladu sa rezultatima sa poslednjih trinaest pokrajinskih izbora. FDP je zahvaljujući porastu sa 6,0 procentnih poena na 10,7% uspela da, nakon pada 2013. godine, ponovo uđe u Bundestag.

Levica (9,2/+0,6) i Savez 90 / Zeleni (8,9/+0,5) relativno su stabilni, uz blagi procentualni dobitak. Ukoliko se pak u obzir uzme i sveukupno veća izlaznost, jasno je da su obe partije uspela da u apsolutnim brojevima mobilišu znatno više birača nego ranije. To naročito za Zelene predstavlja veliki uspeh, budući da su se na poslednjim izborima za pokrajinske skupštine našli pod velikim pritiskom i da su krajem protekle i početkom ove godine bili suočeni sa sve lošijim rezultatima u anketama.

Tabela 1: Upisani birači, birači, podela glasova

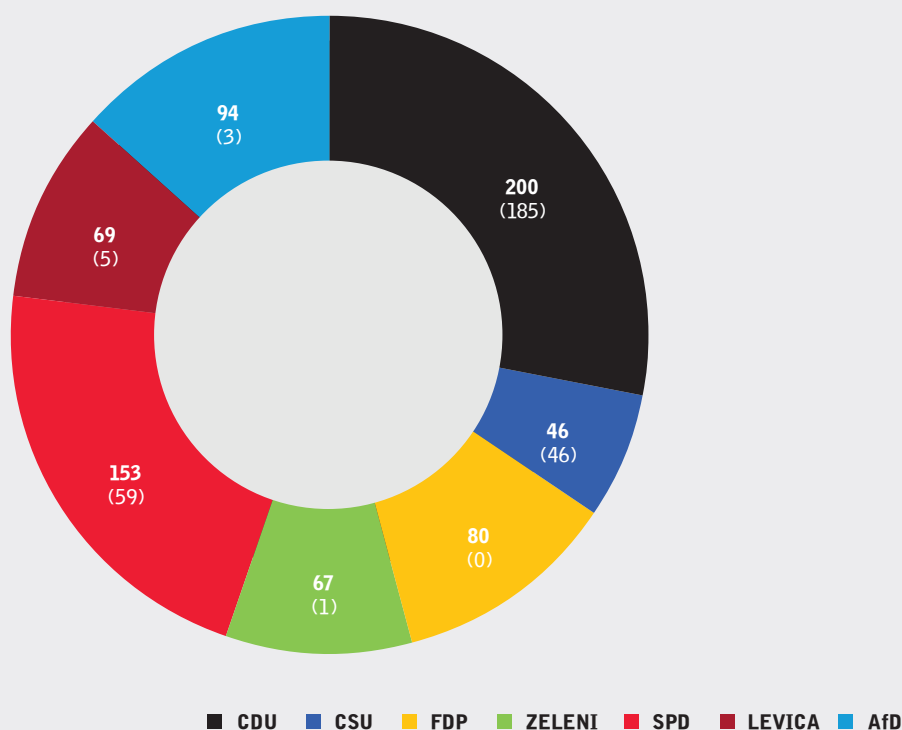
	Apsolutni brojevi			Procenti / procentni poeni		
	2017.	2013.	U odnosu na 2013.	2017.	2013.	U odnosu na 2013.
Upisani birači	61.675.529	61.946.900	-271.371			
Birači	46.973.799	44.309.925	2.663.874	76,2%	71,5%	4,6
Prvi glasovi						
Važeći prvi glasovi	46.380.638	43.625.042	2.755.596	98,7%	98,5%	0,3
Nevažeći prvi glasovi	593.161	684.883	-91.722	1,3%	1,5%	-0,3
<i>od toga osvojili</i>						
CDU	14.027.804	16.233.642	-2.205.838	30,2%	37,2%	-7,0
CSU	3.255.604	3.544.079	-288.475	7,0%	8,1%	-1,1
SPD	11.426.613	12.843.458	-1.416.845	24,6%	29,4%	-4,8
LEVICA	3.966.035	3.585.178	380.857	8,6%	8,2%	0,3
ZELENI	3.717.436	3.180.299	537.137	8,0%	7,3%	0,7
FDP	3.248.745	1.028.645	2.220.100	7,0%	2,4%	4,6
AfD	5.316.095	810.915	4.505.180	11,5%	1,9%	9,6
Ostali (i samostalni/ne kandidati/kinje)	1.422.306	2.398.826	-976.520			
Drugi glasovi						
Važeći drugi glasovi	46.506.857	43.726.856	2.780.001	99,0%	98,7%	0,3
Nevažeći drugi glasovi	466.942	583.069	-116.127	1,0%	1,3%	-0,3
<i>od toga osvojili</i>						
CDU	12.445.832	14.921.877	-2.476.045	26,8%	34,1%	-7,4
CSU	2.869.744	3.243.569	-373.825	6,2%	7,4%	-1,2
SPD	9.538.367	11.252.215	-1.713.848	20,5%	25,7%	-5,2
LEVICA	4.296.762	3.755.699	541.063	9,2%	8,6%	0,6
ZELENI	4.157.564	3.694.057	463.507	8,9%	8,4%	0,5
FDP	4.997.178	2.083.533	2.913.645	10,7%	4,8%	6,0
AfD	5.877.094	2.056.985	3.820.109	12,6%	4,7%	7,9
Ostali	2.324.316	2.718.921	-394.605	5,0%	6,2%	-1,2

2.2 Parlamentarne većine i moguće koalicije

Prisustvo sedam stranaka u šest poslaničkih klubova u Bundestagu ne znači samo više partija nego ranije, već sa 709 mesta znači i znatno više poslanika/ca nego ranije. Uzrok ovako velikom porastu broja mandata jeste sve veća fragmentacija,¹ te nadilazni i kompenzacioni mandati koje ona povlači za sobom. Osim toga, ulaskom AfD u parlament dolazi i do većeg stepena polarizacije, budući da s njom biti zastupljena stranka desne orijentacije u odnosu na Uniju. Time je došlo do pomeranja u udelu različitih pozicija u parlamentu (Slika 2).

Slika 2: Podela poslaničkih mesta među strankama u Bundestagu

U zagradi: od toga mandata u izbornom okrugu

HEINRICH BÖLL STIFTUNG

Izvor: Savezni izborni komesar

Usled veće fragmentacije i slabljenja nekadašnjih velestranaka u brojnih pokrajinama, kao i na nivou Savezne Republike, koalicije po tradicionalnim koalicionim linijama više nisu moguće. Budući da se Levica i AfD neće ključivati u rad Vlade, na osnovu rezultata moguće su dve koalicije: (ponovna) koalicija CDU/CSU i SPD i (prvi put) koalicija CDU/CSU, FDP i Zelenih („Jamajka“). Koalicija CDU/CSU i SPD krajnje je malo verovatna, s obzirom na to da je SPD najavila kako će 19. izborni mandat provesti u opoziciji. Imajući u vidu da manjinske vlade nisu etablirane u nemačkom parlamentarnom sistemu, kao jedina moguća opcija za formiranje vlade preostaje jamajkanska koalicija.

1 Za merenje fragmentacije koristi se *Effective Number of Parties (ENP)*. Nakon izbora 2013. taj parametar iznosio je 2,80, dok je sada porastao na 4,64 (kada je ova vrednost veća od 5, Nidermajer govori o veoma fragmentisanom partijskom sistemu). Znači, ovaj indeks je viši čak i u odnosu na 2009. godinu (ENP 3,44).

Sa 393 poslanička mesta koalicija CDU/CSU, FDP i Zeleni imala bi stabilnu većinu. Ali koalicija ovakvog formata bila bi nov i na nivou savezne države još uvek neoproban model. Empirijski se pokazalo da „jamajkanska koalicija“ načelno jeste prihvaćena, ali se ipak u svim strankama koje bi u njoj pojedinačno učestvovala na osnovu konkretnih sadržaja mora proveriti koliko je takva jedna konstelacija moguća. Pri tome, ima kontroverzi kako unutar Unije tako i između Unije, FDP i Zelenih. Ni sama kancelarka nije beznačajan faktor, budući da njena politika, primera radi, u spornoj oblasti izbegličke politike i politike azila nailazi na najveći stepen odobravanja među pristalicama Zelenih (na osnovu predizbornih anketa). I uopšte uzev, pristalice Zelenih saradnju između Unije i Zelenih smatraju prevashodno mogućom (zaključujemo na osnovu predizbornih anketa).

Pristalice Zelenih i FDP još su pre izbora jednako izrazile želju da „njihova“ stranka – bez obzira na format koalicije – u budućnosti preuzme i odgovornosti u vladi (96, odnosno 97%, predizborne ankete). To su preferirali i u odgovoru na konkretno pitanje „Jamajka ili opozicija“, pri čemu su pristalice Zelenih nešto kritičnije (49:45) nego pristalice FDP (60:34; ARD / infratest dimap Deutschlandtrend, septembar 2017). S tim u skladu je naposljetku i tumačenje da se za Zelene i FDP natprosečno često glasa zbog koalicionih opcija (Zeleni: 26 procenata/+9; FDP: 39 procenata/-8; ARD / infratest dimap *Exit Poll*).

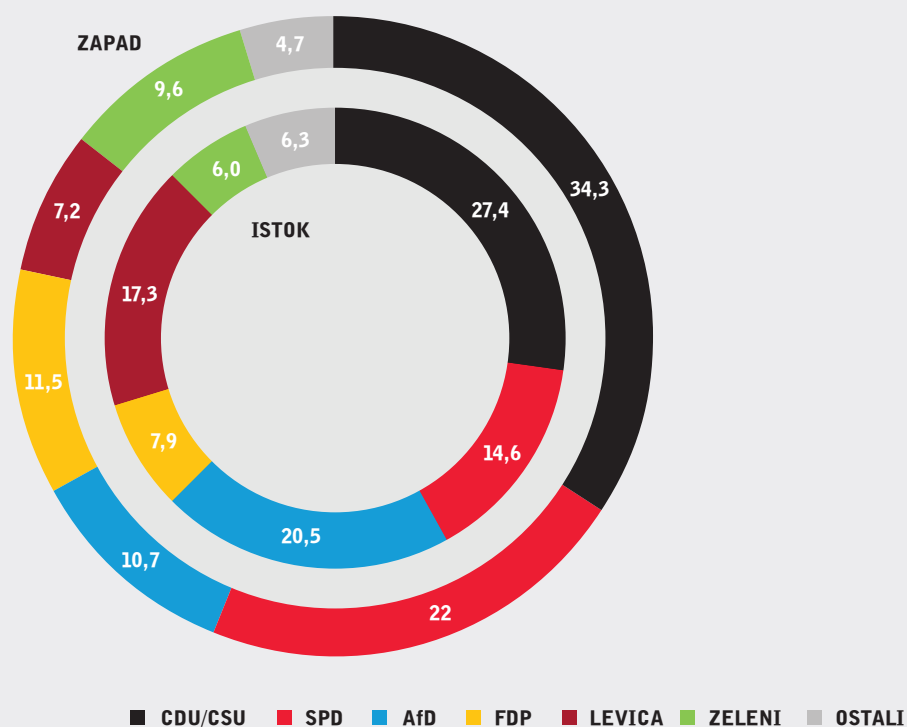
2.3 Regionalne razlike I: Istok i Zapad

Iako je prošlo dvadeset pet godina od ujedinjenja Nemačke, u biračkom telu jasno se vide razlike između Istoka i Zapada. Te razlike sada su se ponovo produbile, iako je u periodu 2009–2013. zabeleženo blago približavanje. Unija, SPD, FDP i Zeleni uspešniji su na Zapadu, a Levica i AfD na Istoku. Unija je u obe regije najjača stranka, dok je SPD jedino u bivšem zapadnom delu druga po snazi – na Istoku je na četvrtom mestu, iza CDU, AfD i Zelenih. Stoga se SPD na Istoku mestimično može uvrstiti jedino još među male stranke (Saksonija: 10,5%/-4,1). Ukoliko se ovoj regionalnoj podeli između Istoka i Zapada pridodaju i motivi zbog koji se tipično glasa za određenu stranku, postaje jasno da je udeo birača koji glasaju iz revolta ili razočarenja u stranku ili u sistem, na Istoku veći nego na Zapadu, budući da se upravo pristalice AfD i Levice natprosečno često daju svrstati u ovaj tip birača (up. deo 3.1).

Slika 3: Rezultati parlamentarnih izbora 2017 (Zapad/Istok)

Udeo u drugim glasovima u procentima – spolja: Zapadna Nemačka (uklj. Zapadni Berlin), unutra: Istočna Nemačka (uklj. Istočni Berlin)

HEINRICH BÖLL STIFTUNG

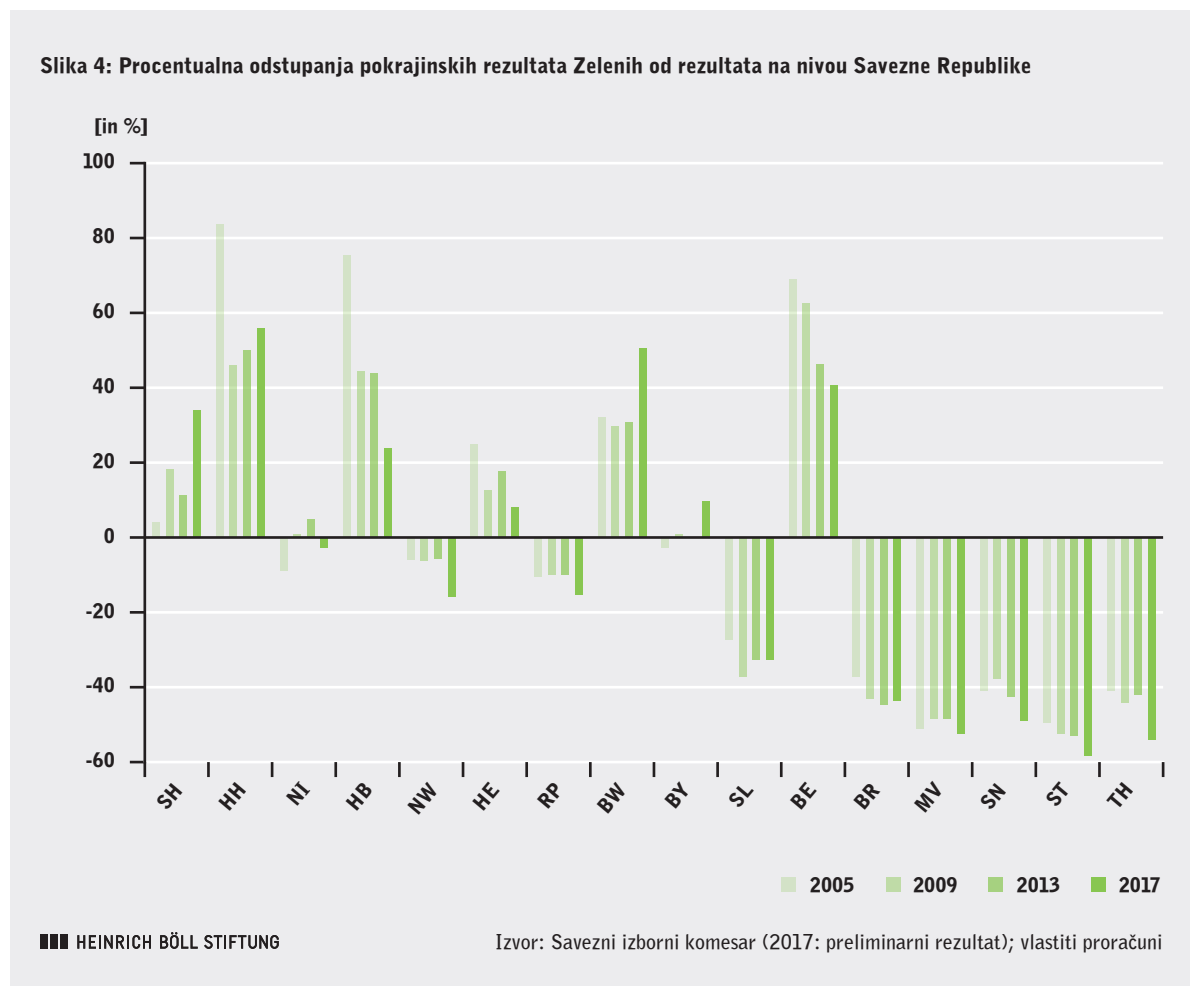
Izvor: Procena ARD / infratest dimap.

2.4 Regionalne razlike II: Poređenje po saveznim pokrajinama

Iz strukturnih, kadrovskih i političkih razloga kod svih stranaka se, i ispod nivoa razlike između Istoka i Zapada, javljaju i značajne razlike u saveznim pokrajinama. Tako posmatrano, CDU na nivou saveznih pokrajina osvaja druge glasove u rasponu od 22,7 (Berlin) do 35,9% (Rajna-Palatinat), CSU u Bavarskoj 38,8%, SPD od 10,5 (Saksonija) do 27,4 (Donja Saksonija). Veliki stepen varijabilnosti javlja se i kod manjih stranaka: Levica od 6,1 (Bavarska) do 18,8 (Berlin); Zeleni 3,7 (Saksonija-Anhalt) do 13,9 (Hamburg); FDP 6,2 (Meklenburg-Zapadna Pomeranija) do 13,1 (Severna Rajna-Vestfalija); i AfD 7,8 (Hamburg) do 27,0 (Saksonija). Tako je AfD uspela da u Saksoniji postane najjača partija, ispred CDU (26,9 procenta), i na taj način direktno osvoji tri izborna okruga.² Uporedo sa jačanjem AfD na Istoku, dolazi i do toga da Levica u Saksoniji i Tiringiji naročito teško izlazi na kraj sa novim konkurentom – u obe pokrajine je Levica zabeležila velike gubitke na nivou drugih glasova (Saksonija: 16,1 procenata/-3,9; Tiringija: 16,9 procenata/-6,6 – sve brojke predstavljaju preliminarne rezultate Saveznog izbornog komesara).

² Predsednica stranke AfD dr Frauke Petri (Petry) direktno je pobedila u izbornom okrugu 158. Nakon izbora je najavila da neće biti deo novog poslaničkog kluba AfD. Ostaje da se vidi da li će se frakcija AfD raspasti na više tabora pre nego što se konstituiše Bundestag ili će pak nastati dva poslanička kluba.

Ukoliko te razlike posmatramo u kontekstu protoka vremena, dve stvari postaju jasne: prvo, vidi se orijentacija koja je u suštini strukturna i zavisi od utabanog puta, i drugo, postoji mogućnost da se taj obrazac promeni. Ovo potonje pokazuje da iza razlika na nivou pokrajina stoje regionalni uzroci – kadrovski, situacioni ili oni uslovljeni konkurencijom.

SH = Šlezvig-Holštajn, HH= Hamburg, NI = Donja Saksonija, HB = Bremen, NW = Severna Rajna-Vestfalija, HE = Heseni, RP = Rajna-Palatinat, BW = Baden-Virtemberg, BY = Bavarska, SL = Sarland, BE = Berlin, BR = Brandenburg, MV = Meklenburg-Zapadna Pomeranija, SN = Saksonija, ST = Saksonija-Anhalt, TH = Tiringija]

Hronološki razvoj na primeru Zelenih prikazan je na Slici 4. Dat je na uvid relativni učinak po saveznim pokrajinama na izborima za Bundestag, tj. prikazano je za koliko procenata u datom slučaju pokrajinski rezultati odstupaju od proseka na nivou Savezne Republike (kao osnova za proračun uzet je udeo drugih glasova). Hronologija pokazuje različite tendencije. Pokrajinski odbor Zelenih je na ovim izborima postigao znatno bolji rezultat u Šlezvig-Holštajnu i Baden-Virtembergu, i tako potvrdio ranije ostvarene rezultate iznad proseka; dok su u Severnoj Rajni-Vestfaliji, Bremenu i Berlinu, recimo, pokrajinski rezultati ovog puta (iako na vrlo različitim nivoima) lošiji od rezultata na prethodnim izborima. Ukoliko posmatramo pokrajinske saveze u Istočnoj Nemačkoj, jasno se vidi da su njihovi rezultati u načelu ispod proseka. Osim toga, hronologija pokazuje i da je upravo njima na ovim izborima pravi izazov bio da ne povećaju jaz u odnosu na rezultate na nivou Savezne Republike. No, iza toga u većini slučajeva ne stoji pad apsolutnih vrednosti, nego veća izlaznost na izbore, od koje pak druge stranke na Istoku imaju koristi.

3 Ponašanje birača

3.1 Izborni motivi i odlučujuće teme

Odluka da se glas dâ ili ne dâ nekoj stranci zasnovana je na kompleksnoj ličnoj proceni.³ Najpre treba razlikovati da li se za neku stranku glasa iz ubeđenja (polazeći upravo od te stranke) ili iz razočarenja (imajući u vidu druge stranke). Glas iz ubeđenja može se shvatiti kao pozitivan, dok glas usled razočarenja ukazuje na protestno ponašanje birača. Na parlamentarnim izborima 2017. za etablirane partije glasalo se pretežno iz ubeđenja – što znači da su one glasove osvojile zahvaljujući vlastitim kadrovima i/ili sadržajima, kao i na osnovu duge stranačke pripadnosti ili vezanosti za stranku. Ali i kod etabliranih stranaka ne treba zanemariti udeo „razočaranih birača“ – od 15% (CDU) do 32% (FDP). Veću sklonost ka glasanju iz revolta pokazuju birači Levice, iako se i za Levicu, s malom razlikom, ipak većinski glasa takođe iz ubeđenja.

Kao i na poslednjim izborima za Landtag [*pokrajinski parlament, prim. prev*], AfD se etablirala kao stranka koja se bira iz revolta: svega 31% njenih birača glasalo je iz ubeđenja, dok je 61% glasao iz razočarenja. To nezadovoljstvo, u kombinaciji sa drugim podacima dobijenim u anketama, pokazuje da birači koji su glasali za AfD osećaju veliki stepen razočarenja u demokratiju uopšte. Tako 80% pristalica AfD navodi da su u manjoj meri zadovoljni ili da uopšte nisu zadovoljni načinom kako funkcioniše demokratija u Nemačkoj. Tome treba pridodati i veliki stepen nezadovoljstva radom Savezne vlade uopšte (93% su u manjoj meri zadovoljni ili uopšte nisu zadovoljni), izbegličkom politikom i politikom azila konkretno (100% ih je u manjoj meri zadovoljno ili uopšte nije zadovoljno), kao i opštom društveno-političkom situacijom (npr. 68% glasača AfD i 60% glasača Levice nezadovoljno je funkcionisanjem pravde u Nemačkoj). Naime, dobar deo glasača ima osećaj da su i sami u društveno nepovoljnom položaju (po rezultatima predizborne ankete: AfD – 42%, Levica – 25%). Ovi podaci učvršćuju sliku da Levicu, a naročito AfD, u dobroj meri podržavaju oni koji se osećaju nedovoljno reprezentovanim u društvu i demokratiji.

3 Metodološka napomena: Osnova za dobijene podatke za analizu ponašanja birača iz određenih grupa stanovništva, kao i izbornih motiva i trenutka donošenja odluke, jeste anketa tipa *Exit Poll* koju je Infratest dimap sproveo u 624 reprezentativna biračka mesta, odnosno izborna okruga, a prilikom koje su na dan izbora od 91.088 birača uzeti podaci o izboru, starosti i polu. Osim toga, od 14.177 birača uzeti su i podaci o sociokulturnim i sadržajnim faktorima. Kako bi se u obzir uzeli i birači koji glasaju posredno ili dopisno i doneo sud o celokupnom biračkom telu, podaci dobijeni u *Exit Poll* anketi statistički su optimizovani *weight* metodom, a u skladu sa zvaničnim krajnjim rezultatima. Rezultat daje reprezentativnu sliku o celokupnom biračkom telu, kao i o glasačima pojedinih stranaka.

Tabela 2: Motivi za izbornu odluku u procentima

	Ukupno	CDU/CSU	SPD	LEVICA	ZELENI	FDP	AfD
Glas iz...							
ubeđenja	63 (-3)	78 (+2)	65 (-1)	54 (+3)	73 (+1)	61 (-4)	31 (-6)
razočarenja	30 (+2)	15 (-3)	28 (±0)	39 (-4)	21 (-3)	32 (+3)	61 (+4)
Glas zbog...							
Najbolji/lja kandidat/kinja	24 (-2)	38 (±0)	22 (+1)	13 (-1)	11 (+1)	25 (+3)	10 (+3)
sadržaj	57 (+5)	38 (+1)	55 (+1)	77 (+4)	71 (+3)	63 (+8)	76 (-6)
pripadnost stranci / vezanost za stranku	17 (-2)	23 (+1)	22 (+1)	7 (-2)	18 (-2)	11 (-8)	5 (+1)

Napomena: U zagradi se nalazi razlika u odnosu na rezultate iz 2013. u procentnim poenima.

Anketna pitanja: Da li ste glasali za određenu stranku glasali jer ste ubeđeni u njen kvalitet ili zato što ste razočarani drugima? Šta Vam je bilo najvažnije za izbor stranke?

■■■ HEINRICH BÖLL STIFTUNG

Izvor: ARD / infratest dimap Exit Poll.

Osim toga, postavlja se i pitanje da li se za određene stranke prvenstveno glasa zbog toga što imaju najbolje kandidate, ili zbog sadržaja koji nude, ili pak zbog lične pripadnosti stranci ili vezanosti za stranku. Podaci u ovom slučaju potvrđuju opšte saznanje da je sadržaj koji određena stranka nudi ključan za pridobijanje glasača. Jedino je u slučaju Unije drugačije, odnosno udeo onih koji su za Uniju glasali zbog najbolje kandidatkinje je iznad proseka. To ukazuje na popularnost Angele Merkel i na zadovoljstvo (preostalih) birača CDU/CDU radom Savezne vlade.

U leto 2017. su politička situacija i političke teme koje su sa njom u vezi relativno netipične. Na primer, 84% građana s pravom glasa ekonomsku situaciju ocenjuje pozitivno, dok je što se tiče zadovoljstva Saveznom vladom glasačko telo ambivalentno (51% glasača je (veoma) zadovoljno Vladom, dok je 49% (veoma) nezadovoljno). Pri tome, po rezultatima predizborne ankete, CDU je najbolje ocenjena (51% je (veoma) zadovoljno), a CSU najlošije (39% je (veoma) zadovoljno). Ovakav raskorak između ekonomskog i političkog zadovoljstva ukazuje na to da privreda nije igrala ključnu ulogu na ovim izborima.

I zaista, na ovim izborima veliki broj drugih tema bio je značajan za donošenje glasačkih odluka. Krajem avgusta na otvoreno pitanje šta su dve najvažnije aktuelne teme, glasači su više nego išta drugo, tačnije u 49% slučajeva, navodili teme izbeglica, stranaca i integracija (Politički barometar Grupe za izborna istraživanja, septembar 2017). Relevantnost ovih tema, baš kao i veliki stepen polarizacije u ovoj oblasti, predstavljaju novine i dobar su pokazatelj između ostalog i toga kako je AfD uspela u tome da ovu temu nametne javnosti širom Savezne Republike, oblikuje njena moguća tumačenja i na taj način ostvari veliki stepen mobilizacije.

Pri tome, većina stanovništva SR Nemačke smatra da će izbeglice dodatno obogatiti životu u Nemačkoj (po predizbornoj anketi 54%), ali se istovremeno jedan deo stanovništva oseća ugroženim ovakvim razvojem. Naime, oko 46% stanovništva je zabrinuto da bi uticaj islama u Nemačkoj mogao da postane „previše jak“ i da će previše stranaca doći u Nemačku (38%), što bi za posledicu moglo da ima gubitak nemačkog jezika i kulture (po predizbornoj anketi 38%). Relativno visok stepen saglasnosti javnosti sa ovim stavovima pokazuje da je *framing* metoda koju AfD koristi za tumačenje posledica migracione politike delotvorna. Istovremeno se pak pokazuje i da, kako na nivou savezne Republike tako i na nivou pokrajina, vlada veliko nezadovoljstvo postupanjem izvršne vlasti. Ovo nezadovoljstvo je dvojako: 90% ispitanika je za „bržu i dosledniju“ deportaciju onih čiji su zahtevi za dobijanje azila odbijeni, ali i za to da mora da se „učini više u cilju integracije izbeglica“ (po predizbornoj anketi 79%).

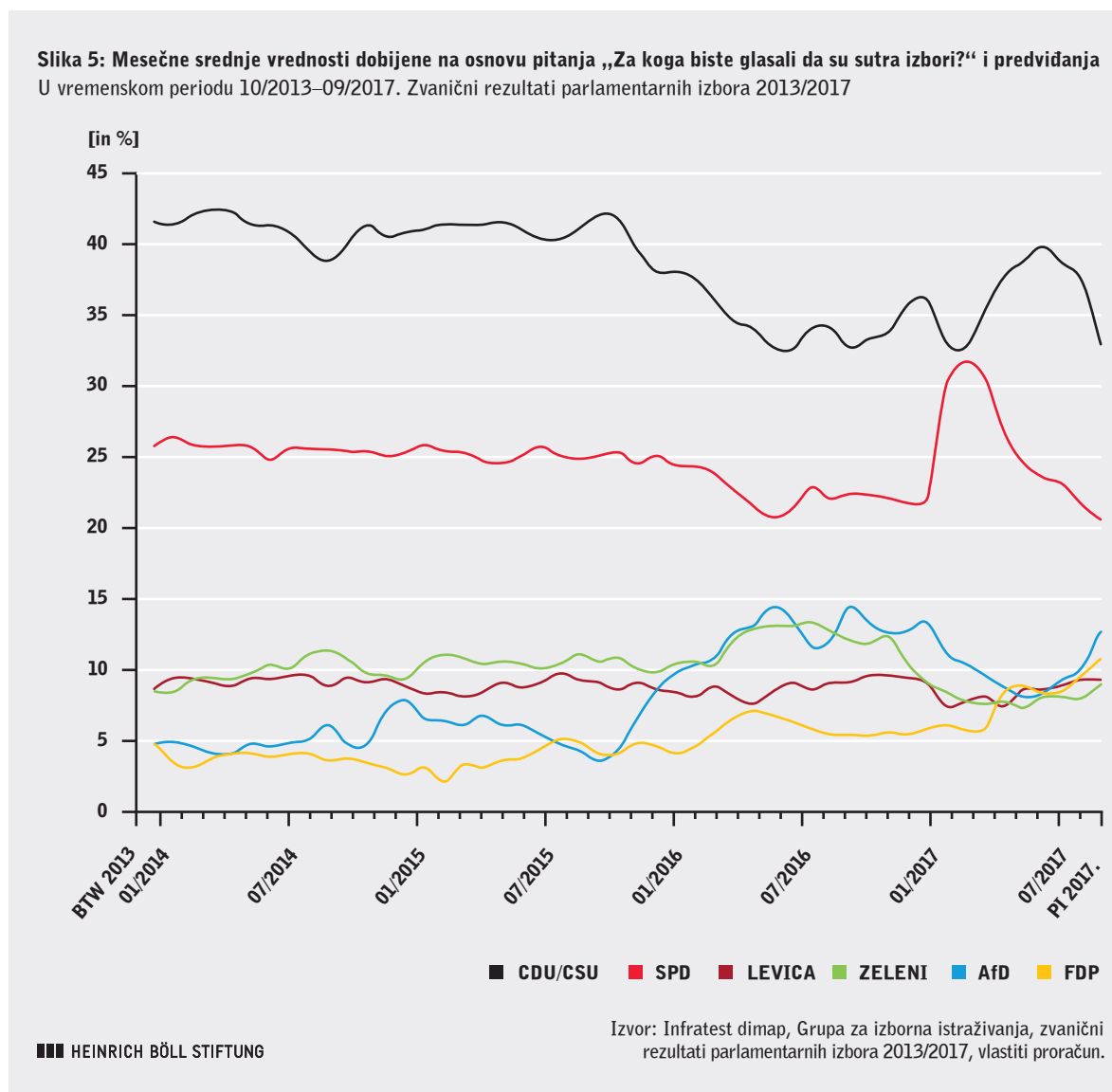
Međutim, izbeglice, stranci i integracija svakako nisu za sve birače presudna tema. Može se poći od toga da upravo ova tema mobilise glasače AfD. Ali generalno, među stanovništvom vlada i interesovanje za teme u oblasti obrazovne politike i školstva, javne bezbednosti (između ostalog, borbe protiv terorizma i kriminala), brige o starima i penzionerima i adekvatne zarad; pa su i one od velikog značaja prilikom donošenja izbornih odluka (ARD / infratest dimap Deutschlandtrend, septembar 2017).

Upadljivo relevantna tema u leto 2017. bila je i zaštita životne okoline i klima (po predizbornoj anketi za 46% glasača „veoma važna“, za 43% „važna“ za izbornu odluku). Aktuelnosti ove teme doprineo je, između ostalog, i skandali u vezi sa dizel-vozilima i izduvnim gasovima, međunarodnom politikom po pitanju klimatskih promena, kao i teškim nevremenima krajem leta. Sve navedeno trebalo bi da u predizbornoj kampanji ide u prilog Zelenim – jer Zeleni se iznova navode kao stranka koja se smatra najstudenijom za pitanja životne sredine (56% glasača u 2013. i 56% 2017. po predizbornoj anketi). Osim Unije u oblasti „unapređenja privrede“ (57%), nijedna druga stranka ne smatra se ni približno toliko kompetentnom u nekoj određenoj oblasti vođenja politike. Dakle, ova specifična distinkcija brenda Zelenih ostaje na nepromenjeno visokom nivou. Činjenica da su Zeleni tek donekle imali koristi od toga može imati veze sa tim da se u očima stanovništva i druge stranke bave klimom i zaštitom životne sredine (57%; pristalice Zelenih: 41%, ARD / infratest dimap Deutschlandtrend, jun 2017). iako se stanovišta Zelenih delom jasno razlikuju od stanovišta drugih stranaka – poput stava sa kojim se pristalice Zelenih većinski slažu da treba zabraniti motore sa unutrašnjim sagorevanjem do 2030. godine (ukupno – 31% saglasnih, među pristalicama Zelenih – 63% saglasnih; Politički barometar Grupe za izborna istraživanja, septembar 2017).

U odnosu na 2013, Zeleni su profitirali od ključnih kadrova, iako kod njihovih birača kadrovi tradicionalno igraju manju ulogu. Čem Özdemir (Cem Özdemir) već je duže među najpopularnijim političarima u zemlji, a i Katrin Gering-Ekardt (Görling-Eckhardt) ima veliki broj pristalica (Čem Özdemir 2017: 55% (veoma) zadovoljno; Katrin Gering-Ekardt: 39% (veoma) zadovoljno; Jürgen Trittin (Jürgen Trittin) (2013): 36% (veoma) zadovoljno – prema rezultatima predizborne ankete rađene na uzorku odabranih političara/ki).

Tome treba dodati da su prema rezultatima predizborne ankete Zeleni na ovim izborima iz ugla stanovništva ocenjeni kao najiskrenija stranka, isto kao i 2013.

3.2 Oscilacije glasačkog raspoloženja u društvu i kratkoročne odluke

Već izvesno vreme diskutuje se o sve manjoj vezanosti za stranke. Izborne odluke su sve fleksibilnije i donose se u zavisnosti od situacije i kratkoročno. Posledica toga jeste sve veća dinamika tokom celokupnog trajanja mandata (Slika 5). Posmatramo li protekle četiri godine, može se zapaziti nekoliko pravaca razvoja: vladajuće stranke su postepeno gubile podršku, ali su u izbornoj godini uspele ponovo da obezbede sebi povoljniji položaj, da bi naposljetku ipak zabeležile veliki gubitak. SPD je još pre letnje pauze izgubila veliki deo podrške, a Unija, takoreći pred samim ciljem, gubi podršku u poslednjim danima i nedeljama pred izbore. Zeleni su pak nakon vrhunca podrške u leto 2016. već krajem iste godine morali da se suoče sa lošijim rezultatima u anketama, ali – nakon pomame oko Šulca početkom 2017. godine – uspeali su da se stabilizuju i naposljetku zabeleže i blagi porast. FDP, sve u svemu, nakon najniže tačke podrške iz 2013. godine, beleži dosta pravilan rast, dok Levica pak uopšteno uzev ostaje prilično stabilna. AfD beleži oscilacije u brojevima pristalica i ostaje pri manjoj vrednosti u odnosu na najveći nivo popularnost iz leta 2016.

Sveukupno se pokazalo da se u poslednjim danima i nedeljama pred izbore još jednom razvila intenzivna dinamika koja je upravo u izjednačenim odnosima snaga manjih stranaka dovela do diferencijacije. Tako nešto moguće je na osnovu toga što je veliki broj birača odluku doneo tek neposredno pred izbore (Tabela 3), tako što su mobilisani odnosno pridobijeni uspešnom predizbornom kampanjom. Od ovakve kratkoročne dinamike na ovim izborima profitirali su naročito Zeleni: četiri od deset osoba koje su glasale za Zelene donele su odluku kome će dati glas u poslednjim danima pred izbore, odnosno na sam dan glasanja (ukupno: 31% odluka donetih u poslednjem trenutku up. procenu iz fusnote 3). Inače, sve češće se glasa unapred dopisnim putem, a ne na sam dan održavanja izbora. Na izborima 2013. zabeleženo nekih 24% dopisnih birača, dok se na ovim izborima njihov udeo još povećao. U ovoj grupi birača Zeleni od 1990. godine, s izuzetkom 2005, beleže znatno bolje rezultate nego na biračkim mestima. Ispod crte se, uz sve veću dinamiku i fluidnost u ponašanju birača, mogu izdvojiti tri grupe birača: „tradicionalni stalni birači“, „dopisni birači“ i „birači koji odluku donose kratkoročno“.

Tabela 3: Trenutak donošenja izborne odluke

Trenutak odluke	Ukupno	CDU/CSU	SPD	LEVICA	ZELENI	FDP	AfD
na dan glasanja	13	11	14	14	12	13	11
poslednjih dana	18	13	21	20	28	22	12
poslednje nedelje	23	20	21	26	28	29	20
pre dužeg vremena	35	40	28	33	25	30	51
stabilni glasači (ne menjaju odluku)	10	15	14	7	7	4	2

1.3 Poređenje po grupama stanovništva

Unija gubi glasove u svim grupama stanovništva, naročito među samostalnim delatnicima, radnicima, formalno visoko obrazovanim i u starosnoj grupi od 25 do 44 godine. Kod starijih birača (preko 60 godina), penzionera, kao i kod onih sa formalno niskim stepenom obrazovanja Unija ostvaruje natprosečno dobre rezultate, ali je ipak na gubitku i u ovim grupama. U sličnoj situaciji je i SPD, koja beleži gubitke u svim starosnim, obrazovnim i strukovnim grupama. Naročito velike gubitke SPD ima među muškarcima starosti između 35 i 59 godina, zatim kod formalno visoko obrazovanih i kod službenika, dok je pak kod svojih tradicionalnih biračkih grupa čak nešto uspešnija nego inače (birači stariji od 60 godina, radnici, formalno nisko obrazovani, ekonomski nezadovoljna populacija). Levica je donekle na dobitku kod mladih birača i onih sa višim formalnim obrazovanjem, dok gubitke beleži kod nezaposlenih – ali ipak i dalje dobija najveću podršku ove grupe, a tako je i u slučaju radnika i ekonomski nezadovoljnih glasača. Zeleni su doduše na dobitku kod skoro svih grupa stanovništva, ali zato po pravilu u manjoj meri. Veće uspehe beleže kod mladih žena starosti do 24 godine, zaposlenih i službenika. Kao i do sada, Zeleni su uspešni kod mladih birača, žena i onih sa višim formalnim obrazovanjem. Jasno ispod proseka ostaju pak, između ostalog, u velikoj grupi starijih birača (preko 60 godina), pri čemu se ta grupa uprkos malom procentualnom udelu ne sme zanemariti. Uz to treba uzeti u obzir da Zeleni sa 6% sada i u ovoj grupi prelaze cenzus od 5%. Kao i Zeleni, i FDP u svim grupama stanovništva dobija na snazi, a naročito je uspešna kod mladih muškaraca (starosti do 24 godine), službenika i samostalnih delatnika. AfD prosperira naročito kod radnika, ekonomski nezadovoljnih glasača i nezaposlenih, i sa po više od 20% ostvaruje rezultate iznad proseka. Ali i u svim drugim strukovnim grupama postiže dvocifrene rezultate. Važan temelj podrške AfD čine muškarci starosti između 25 i 59 godina.

Tabela 4: Ponašanje birača po grupama stanovništva u procentima

	CDU/CSU	SPD	LEVICA	ZELENI	FDP	AfD
Starosna dob						
18–24	24 (–7)	19 (–5)	11 (+3)	13 (+2)	12 (+8)	10 (+4)
25–34	26 (–11)	18 (–4)	11 (+2)	10 (±0)	11 (+6)	14 (+9)
35–44	30 (–10)	16 (–6)	8 (±0)	11 (±0)	12 (+6)	16(+10)
45–59	31 (–7)	20 (–7)	9 (–1)	10 (±0)	11 (+6)	14 (+9)
60+	40 (–9)	24 (–4)	8 (+1)	6 (+1)	10 (+5)	10 (+7)
Žene						
ukupno	36 (–8)	21 (–4)	9 (+1)	11 (+1)	10 (+6)	10 (+6)
18–24	26 (–7)	19 (–4)	11 (+2)	16 (+3)	9 (+5)	8 (+3)
25–34	29 (–10)	18 (–4)	10 (+2)	13 (+1)	9 (+5)	11 (+7)
35–44	33 (–9)	17 (–5)	9 (±0)	13 (±0)	10 (+6)	12 (+8)
45–59	34 (–6)	20 (–6)	9 (–1)	12 (+1)	10 (+6)	11 (+6)
60+	43 (–9)	23 (–3)	8 (+1)	6 (+2)	10 (+6)	7 (+5)
Muškarci						
ukupno	30 (–9)	21 (–6)	9 (+1)	8 (±0)	12 (+6)	15(+10)
18–24	22 (–7)	19 (–6)	11 (+3)	10 (+1)	15(+10)	11 (+4)
25–34	24 (–12)	17 (–5)	12 (+3)	8 (±0)	13 (+8)	17(+10)
35–44	28 (–11)	16 (–7)	8 (±0)	9 (±0)	13 (+7)	19(+13)
45–59	29 (–7)	20 (–8)	9 (±0)	9 (–1)	11 (+6)	17(+11)
60+	37 (–8)	25 (–5)	9 (±0)	5 (+1)	11 (+5)	12 (+8)
Zanimanje/delatnost						
radnici/ce	25 (–10)	24 (–3)	10 (–2)	5 (+2)	8 (+5)	21(+15)
zaposlena lica	31 (–9)	20 (–6)	9 (+2)	11 (+6)	11 (+6)	12 (+7)
službenici/ce	36 (–8)	18 (–10)	5 (+1)	16(+13)	11 (+8)	10 (+5)
samostalni/ne delatnici/ce	36 (–13)	11 (–3)	8 (+2)	10 (±0)	19 (+9)	12 (+7)
penzioneri/ke	41 (–8)	24 (–5)	8 (+1)	6 (+1)	10 (+5)	11 (+7)
nezaposlena lica	20 (–4)	23 (–3)	11 (–12)	7 (+3)	7 (+3)	21 (+18)
Obrazovanje						
visoko	31 (–8)	18 (–6)	10 (+2)	14 (±0)	13 (+8)	9 (+4)
srednje	33 (–10)	21 (–4)	10 (–1)	6 (–1)	9 (+5)	17 (+12)
nisko	38 (–7)	26 (–5)	6 (–1)	4 (+1)	8 (+4)	14 (+10)
Vlastiti ekonomski položaj						
zadovoljni	35	20	8	9	11	11
nezadovoljni	18	23	15	7	7	22

Napomena: U zagradi se nalazi razlika u odnosu na rezultate iz 2013. u procentnim poenima.

3.4 Promenljivost biračkog tela

Dinamika skicirana u odeljku 3.2 povezana je sa činjenicom da je na ovim izborima veliki broj glasača doneo drugačiju odluku nego na prethodnim. Tim konceptom bavi se model promenljivosti biračkog tela koji je napravio Infratest dimap⁴. Unija po ovom modelu gubi glasače u korist svih drugih stranaka, i ispod crte tek u ograničenoj meri profitira od onih koji ranije nisu izlazili na izbore. U najvećoj meri gubi u korist FDP, za koju se natprosečno često glasa usled koalicionog taktiziranja, kao i u korist AfD, s tim što bi u ovom slučaju od presudnoj značaja, najverovatnije, bilo nezadovoljstvo radom Vlade koju su činile CDU/CSU. SPD doduše profitira od veće izlaznosti na izbore, ali u krajnjem bilansu beleži velike gubitke u korist AfD, FDP, Levice i Zelenih. Tome treba, kao i u slučaju Unije, dodati i velike gubitke koji su posledica smene generacija i veoma starog biračkog tela (-380.000). Za razliku od Unije i SPD, sve četiri male stranke u apsolutnim vrednostima dobijaju dodatne birače. Levica pri tome profitira prvenstveno od nekadašnjih glasača SPD i onih koji ranije nisu izlazili na izbore, ali i od nekadašnjih glasača Zelenih. Sada postaje jasna konkurencija Levice i AfD u borbi za razočarane glasače koji glasaju iz revolta, s tim što Levica sveukupno jasno gubi u odnosu na AfD. I Zeleni su, poput Levice, na dobitku, prvenstvo zbog nekadašnjih glasača SPD, ali uspevaju i da u velikoj meri mobilišu nekadašnje apstinente i glasače koji prvi put izlaze na izbore. Najveći odliv glasova ide u korist Levice i FDP. FDP dobija glasače prevashodno od Unije, ali i od SPD, kao i mobilizacijom onih koji nisu izlazili na glasanje (+700.000). Kao i kod Zelenih, gubici FDP u koristi AfD su mali. AfD svoj priliv dobija prvenstveno od nekadašnjih glasača CDU, SPD i Levice, a u krajnjem bilansu tome treba dodati i veliki broj glasova iz krugova neetabliranih stranaka i iz tabora apstinenata.

4 Metodološka napomena: Model promenljivosti biračkog tela koji je napravio Infratest dimap oslikava obim i tokove priliva i odliva glasača. Model uzima u obzir rezultate anketa o aktuelnim i ranijim izbornim odlukama i nudi procenu toka promenljivosti biračkog tela između stranaka, odnosno „kvotu stabilnosti“ za izbor iste stranke. Osim toga, u obzir su uzete i promene u sastavu birača u zavisnosti od aktuelnog ili ranijeg neizlaženja na izbore, kao i u zavisnosti od smene generacija i promene mesta boravka (birači koji prvi put imaju pravo glasa u odnosu na preminule birače, odnosno doseljeni birači u odnosu na one koji su se odselili). Za svaku stranku računa se fluktuacioni bilans sa dobitcima i gubicima u međustranačkoj razmeni, interakciji između izlaznosti na izbore i apstinencije i smeni generacija odnosno promeni mesta boravka. Pojedinačni tokovi se zaokružuju, tako da na marginama mogu nastati odstupanja u odnosu na zvanične rezultate. Pretpostavke o veličini i biračkom ponašanju određenih grupa zasnovane su na reprezentativnim izbornim statistikama i statistikama o stanovništvu, predizbornim i izbornim anketama, kao i na zvaničnim rezultatima izbora.

Tabela 5a: Promenljivost biračkog tela CDU/CSU

	Priliv	Odliv	Bilans
<i>Razmena sa...</i>			
SPD	820.000	800.000	20.000
LEVICA	110.000	200.000	-90.000
ZELENI	300.000	330.000	-30.000
FDP	260.000	1.620.000	-1.360.000
AfD	60.000	1.040.000	-980.000
Ostali	140.000	200.000	-60.000
Stranke (ukupno)	1.690.000	4.190.000	-2.500.000
<i>Apstinenti</i>			
Apstinenti	1.990.000	1.610.000	380.000
Prvi izbori / preminuli	480.000	1.290.000	-810.000
Doseljeni/odseljeni	70.000	0	70.000
Ostale grupe (ukupno)	2.540.000	2.900.000	-360.000
<i>Tok birača (ukupno)</i>			
Tok birača (ukupno)	4.230.000	7.090.000	-2.860.000
Stalni birači	11.090.000	11.090.000	
Birači 2017. i 2013.	15.320.000	18.180.000	-2.860.000

■■■ HEINRICH BÖLL STIFTUNG

Izvor: ARD / infratest dimap izveštavanje sa izbora

Tabela 5b: Promenljivost biračkog tela SPD

	Priliv	Odliv	Bilans
<i>Razmena sa...</i>			
CDU/CSU	800.000	820.000	-20.000
LEVICA	270.000	700.000	-430.000
ZELENI	380.000	760.000	-380.000
FDP	100.000	550.000	-450.000
AfD	40.000	510.000	-470.000
Ostali	190.000	200.000	-10.000
Stranke (ukupno)	1.780.000	3.540.000	-1.760.000
<i>Apstinenti</i>			
Apstinenti	1.390.000	1.030.000	360.000
Prvi izbori / preminuli	380.000	760.000	-380.000
Doseljeni/odseljeni	30.000	0	30.000
Ostale grupe (ukupno)	1.800.000	1.790.000	10.000
<i>Tok birača (ukupno)</i>			
Tok birača (ukupno)	3.580.000	5.330.000	-1.750.000
Stalni birači	5.920.000	5.920.000	
Birači 2017. i 2013.	9.500.000	11.250.000	-1.750.000

Tabela 5c: Promenljivost biračkog tela LEVICE

	Priliv	Odliv	Bilans
<i>Razmena sa...</i>			
CDU/CSU	200.000	110.000	90.000
SPD	700.000	270.000	430.000
ZELENI	330.000	160.000	170.000
FDP	30.000	90.000	-60.000
AfD	20.000	420.000	-400.000
Ostali	170.000	220.000	-50.000
Stranke (ukupno)	1.450.000	1.270.000	180.000
<i>Apstinenti</i>			
Apstinenti	560.000	290.000	270.000
Prvi izbori / preminuli	220.000	220.000	0
Doseljeni/odseljeni	10.000	0	10.000
Ostale grupe (ukupno)	790.000	510.000	280.000
<i>Tok birača</i>			
Tok birača ukupno	2.240.000	1.780.000	460.000
Stalni birači	1.980.000	1.980.000	
Birači 2017. i 2013.	4.220.000	3.760.000	460.000

■■■ HEINRICH BÖLL STIFTUNG

Izvor: ARD / infratest dimap izveštavanje sa izbora

Tabela 5d: Promenljivost biračkog tela ZELENIH

	Priliv	Odliv	Bilans
<i>Razmena sa...</i>			
CDU/CSU	330.000	300.000	30.000
SPD	760.000	380.000	380.000
LEVICA	160.000	330.000	-170.000
FDP	50.000	160.000	-110.000
AfD	10.000	50.000	-40.000
Ostali	90.000	130.000	-40.000
Stranke (ukupno)	1.400.000	1.350.000	50.000
<i>Apstinenti</i>			
Apstinenti	560.000	330.000	230.000
Prvi izbori / preminuli	320.000	140.000	180.000
Doseljeni/odseljeni	10.000	0	10.000
Ostale grupe (ukupno)	890.000	470.000	420.000
<i>Tok birača</i>			
Tok birača (ukupno)	2.290.000	1.820.000	470.000
Stalni birači	1.870.000	1.870.000	
Birači 2017. i 2013.	4.160.000	3.690.000	470.000

Tabela 5e: Promenljivost biračkog tela FDP

	Priliv	Odliv	Bilans
<i>Razmena sa...</i>			
CDU/CSU	1.620.000	260.000	1.360.000
SPD	550.000	100.000	450.000
LEVICA	90.000	30.000	60.000
ZELENI	160.000	50.000	110.000
AfD	80.000	120.000	-40.000
Ostali	180.000	40.000	140.000
Stranke (ukupno)	2.680.000	600.000	2.080.000
<i>Apstinenti</i>			
Apstinenti	830.000	130.000	700.000
Prvi izbori / preminuli	240.000	130.000	110.000
Doseljeni/odseljeni	30.000	0	30.000
Ostale grupe (ukupno)	1.100.000	260.000	840.000
<i>Tok birača (ukupno)</i>			
Tok birača (ukupno)	3.780.000	860.000	2.920.000
Stalni birači	1.220.000	1.220.000	
Birači 2017. i 2013.	5.000.000	2.080.000	2.920.000

■■■ HEINRICH BÖLL STIFTUNG

Izvor: ARD / infratest dimap izveštavanje sa izbora

Tabela 5f: Promenljivost biračkog tela AfD

	Priliv	Odliv	Bilans
<i>Razmena sa...</i>			
CDU/CSU	1.040.000	60.000	980.000
SPD	510.000	40.000	470.000
LEVICA	420.000	20.000	400.000
ZELENI	50.000	10.000	40.000
FDP	120.000	80.000	40.000
Ostali	730.000	40.000	690.000
Stranke (ukupno)	2.870.000	250.000	2.620.000
<i>Apstinenti</i>			
Apstinenti	1.470.000	270.000	1.200.000
Prvi izbori / preminuli	130.000	100.000	30.000
Doseljeni/odseljeni	20.000	0	20.000
Ostale grupe (ukupno)	1.620.000	370.000	1.250.000
<i>Tok birača (ukupno)</i>			
Tok birača (ukupno)	4.490.000	620.000	3.870.000
Stalni birači	1.430.000	1.430.000	
Birači 2017. i 2013.	5.920.000	2.050.000	3.870.000

4 Izabrani/ne poslanici/ce Saveza 90 / Zelenih

Tabela 6: Izabrani/ne poslanici/ce Saveza 90 / Zelenih
(po pokrajinama i poziciji na izbornom spisku)

Baden-Virtemberg	Hoffmann, Dr. Bettina
Andreae, Kerstin	Meklenburg-Zapadna Pomeranija
Özdemir, Cem	Müller, Claudia
Kotting-Uhl, Sylvia	Donja Saksonija
Schick, Dr. Gerhard	Verlinden, Dr. Julia Maria Kornelia
Brugger, Agnes	Trittin, Jürgen
Kühn, Christian	Polat, Filiz
Müller-Gemmeke, Beate	Kindler, Sven-Christian
Ebner, Harald	Keul, Katja
Brantner, Dr. Franziska	von Holtz, Ottmar
Gastel, Matthias	Severna Rajna-Vestfalija
Christmann, Dr. Anna	Haßelmann, Britta
Bayaz, Dr. Danyal	Krischer, Oliver Michael
Stumpp, Margit	Dörner, Katja
Bavarska	Lehmann, Sven
Roth, Claudia Benedikta	Mihalic, Irene
Hofreiter, Dr. Anton	Schmidt, Dr. Frithjof
Deligöz, Ekin	Dröge, Katharina
Kekeritz, Uwe	Kurth, Markus
Walter-Rosenheimer	Klein-Schmeink, Maria
Janecek, Dieter	Gehring, Kai Boris
Rottmann, Dr. Manuela	Schauws, Ursula (Ulle)
Grundl, Erhard	Ostendorff, Friedrich
Bause, Margarete	Rajna-Palatinat
Schmidt, Stefan	Rößner, Tabea
Badum, Lisa Hildegard	Lindner, Dr. Tobias
Berlin	Rüffer, Corinna
Paus, Elisabeth (Lisa)	Sarland
Gelbhaar, Stefan	Tressel, Markus Stefan
Künast, Renate	Saksonija
Brandenburg	Lazar, Monika
Baerbock, Annalena	Kühn, Stephan
Bremen	Saksonija-Anhalt
Kappert-Gonther, Dr. Kirsten	Lemke, Steffi
Hamburg	Šlezvig-Holštajn
Hajduk, Anja Margarete Helene	Amtsberg, Luise
Sarrazin, Manuel Ferdinand Theodor	von Notz, Dr. Konstantin
Hesen	Nestle, Ingrid
Wagner, Daniela	Tiringija
Nouripour, Omid	Göring-Eckard, Katrin
Schulz-Asche, Kordula Anna Paula	Izabrana kandidatkinja za izborni okrug
Strengmann-Kuhn, Wolfgang	Bayram, Canan

0 autoru

Dr Sebastijan Bukov (Sebastian Bukow) je referent za politička i stranačka istraživanja u Fondaciji Hajnrih Bel. Fokus njegovog rada pre svega je na istraživanju organizacije stranačka, kao i istraživanju partijskog i parlamentarnog sistema. Osim toga, Sebastijan Buko je i član Odbora Nemačkog udruženja za političke nauke, portparol Radnog kruga za stranačka istraživanja i naučni saradnik Instituta za nemačko i međunarodno stranačko pravo i stranačka istraživanja u Dizeldorfu.

Impresum

Izdavač: Fondacija Hajnrih Bel, Berlin – Heinrich-Böll-Stiftung e.V., Schumannstraße 8, 10117 Berlin

Kontakt: Referat za politička i stranačka istraživanja, dr Sebastijan Buko – Referat Politik- und Parteienforschung, Dr. Sebastian Bukow, e-mail: bukow@boell.de

Objavljeno na: www.boell.de

Datum objavljivanja: septembar 2017.

Licenca: Creative Commons (CC BY-NC-ND 4.0) Raspoloživa izdanja dostupna na: www.boell.de/de/boellbrief

Pretplata (putem elektronske pošte) na: themen.boell.de

Prevod na srpski: Fondacija Hanjrih Bel, Beograd

Kralja Milana 6/I, 11000 Beograd

Objavljeno na: www.rs.boell.org

Datum objavljivanja: novembar 2017.

Licenca: Creative Commons (CC BY-NC-ND 4.0)

Ova publikacija ne izražava nužno stavove Fondacije Hajnrih Bel.

